

Az 1848–49-es forradalomra és szabadságharcra emlékezünk

Rukkoltassa ki most komiszban a huzsárjait...

Az első sortüz csak térdre ejtette Kiss Ernőt és bekötött szemekkel, testében három golyóval így várt tovább.

A vezénylő őrnagy halálsápadtan, alig tudta a második sortüzet rávezényelni a hősök hősenek a testére.

ARMENIA-1900 (Eredeti írásmódban)

Czetz Jánosra emlékezve

Kedves Bálintné Kovács Júlia!

Mindenekelőtt szeretném megköszönni a hozzám eljuttatott Erdélyi Örmény Gyökerek füzeteket. Minden számnak örvendek, mert általuk értékes ismeretekkel gazdagodunk az örmény történelmi múlttal kapcsolatosan és jobban megismerjük az erdélyi örmény gyökerekkel rendelkező családok jelenlegi és múltbeli életét... Ha van lehetőség a füzetek küldésére kérem, küldjék a továbbiakban is, ezeket örömmel olvasom és gyűjtöm, de ha a továbbiakban erre nem lenne lehetőség, akkor az Interneten (e-mail-en) fogom elolvasni. Sajnos tudomásul kell vennünk, hogy az anyagi lehetőségek egyre korlátozottabbak.

Szeretnék Önnek néhány sort írni a Gidófalván, Sepsiszentgyörgytől 10 km-re levő községben látható emlékekről, melyekkel a község Czetz Jánosra, az örmény származású 1848-49-es szabadságharc honvédtábornokára emlékezik. Itt ebben a háromszéki faluban született 1822. június 8-án Czetz János. A falu központjában a községháza falán erre emlékezteti a járókelőket az ott elhelyezett emléktábla. A gyermekek és fiatalság tudatában azért él elevenen a nagy tábornok emléke, s a község iskolája is a nevét viseli. Maradandó élményt jelent az oda látogatóknak az 2012. április 11-én tiszteletére berendezett és átadott új Emlékszoba. Emlékszoba azelőtt is volt, szerényebb körülmények között berendezve, de ez a mostani jelentősen kibővült a budapesti Hadtörténeli Múzeum által adományozott értékes anyaggal. Az emlékszoba falain a tábornok életét bemutató szemléltető táblák vannak, a dokumentumok, könyvek, iratok, családi fényképek stb. megfelelő asztalokon, íveg alatt láthatók és kérésre tanulmányozhatók. Az emlékszobával szemben van a műemlék református vártemplom, melynek cintermében emlékkopjafa van. Ezt a kopjafát Czetz János halálának 90. évfordulóján, 1994-ben avatták. Ugyanakkor Petri János, a falu volt tanácsi titkára és Kelemen József sepsiszentgyörgyi tanár Czetz János Emlékfüzetet szerkesztett, melyet 500 példányban adtak ki a magyarországi Tiszaföldváron. A fent leírtaknak, valamint az évenkénti megemlékezéseknek köszönhető, hogy a falu nagy szülöttjének emléke és szelleme elevenen él a gidófalvi emberek tudatában.

Ezen levélben mellékelek néhány általam készített felvételt Gidófalváról és az Emlékszobáról, melynek meglátogatását az ide látogatóknak bátran merem ajánlani.

A BTBT (Bálint Tibor Baráti Társaság – szerk.) tevékenységét az Internet és az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek által figyelemmel kísérem, de sajnos tevékenységébe a távolság miatt és, koromnál fogva (80 évesen), már nem tudok aktívan bekapcsolódni. A támogatási díjat postán az ön címére küldöm.

Dr. Wotsch Gyula nyugdíjas főorvos

Írták: dr. Kallos Lajos és dr. Kerekesházy József – a heraldikai részt dr. báró Nyáry Pál (1937)

Abedik gróf csodálatos élete^{*1}

(3., befejező rész)

A férfikor

Abedik Péter nagyon megkedveltette magát a sah udvarában. Szolimánnál is megmaradhatott volna, ám ő elkívánczolt. Sikkerrel befejezván a rá bízott diplomáciai feladatot, előbb a perzsa kereszténység fővárosába utazott. Itt vette fel a kapcsolatot az ecsmiadzini Jákobbal, és nemskára az örmény katolikoszok székhelyétől nem messze eső Nasirvánban jelent meg. Itt egykori követtársa, Máté pap lett az érsek. Abedik mintegy három esztendeig élt ebben a városban, életének talán legmozgalmasabb idejét töltve el itt. Kapcsolata az érsekkel kitűnő volt, s jelen lehetett akkor is, amikor a római pápa követe, Piscopus megérkezett. A két férfi között azonnali volt a megértés, s Piscopus a későbbiekben is egyengette Abedik útját. Amely egyre kalandosabbá és veszélyesebbé vált.

Az európai városok felé indult a két férfi, és az őket kísézők kis csapata. Az út Oroszországon keresztül vezetett. Örökösen tartani kellett attól, hogy a tatárok rájuk rontanak, s a kemény orosz tél is erősen szorongatta a kis csapatot. Mikor Moszkvába értek, legelőbb is kényelmes szállást keres-

* Eredeti írásmódban

¹ Az Abedik családnév további névváltozatai az egyes forrásokban: Abedick, Bedic, Bedick, Bedik, Petik. „A név örmény eredetű. Helyes alakja Abedik, miután pedig keleti nyelvben a „b” betű áthasonul s azonos kiejtésű a „v” betűvel, ugyanaz a név ma Avedik alakban is feltehető.” (Dr. Kunos Ignác)

tek, ahol az európai követeket fogadni tudják majd. Erről az időszakról nagyon kevés adat maradt fenn, így nem tudni azt sem, hogy vajon a cár fogadta-e a követeket vagy sem.

1677 nyara már Bécsben találta Abedik Pétert és Piscopust. Az udvarban a megszokott királyi pompa fogadta őket, maga Lipót, ha nem voltak a vendégei, azonban patriarkális egyszerűségben élt a Hofburgban. Mindazok a műkincsek, amelyek a Habsburgok évszázadok óta felhalmoztak, el voltak zárva a hétköznapi használatól. Abedik és Piscopus előtt egy új világ tárult fel. A szolgálattévő kamarás intésére feltáruhtak az ajtók, és a két követ ott állt a kor egyik leghatalmasabb uralkodója előtt.

A mély meghajlásokra Lipót keskeny, göndörparókás fejét kissé megbiccentette, és a jelenlévő udvari méltóságok és egyházi férfiak előtt a követek előadták jövetelük célját, azaz azt az óhajt, hogy a fejedelmek és uralkodók támogatásával hozzák létre a szövetséget, amely kiűzi a törököt a keresztény Európából.

Sorra kapták a meghívásokat nemcsak a Bécsben székelő pápai nunciustól, aki aztán a későbbiek folyamán a Szent Liga létrehozásában s Lipótnak a háborúra való rábeszélésében is fontos szerepet játszott, hanem a bécsi politikusoktól is. Wallenstein Károly gróf, sőt, a gögös Dietrichstein herceg is meghívták őket palotáikba. Sor került a tisztelgésre Eleonóra anyacsászárné előtt is, aki nagy érdeklődést mutatott a

küldetés iránt, s fogadta Abediket Lipót felesége is.

Az idős Piscopus egy idő után elutazott Rómába, Abedik azonban Bécsben maradt, ahol „az örmény perzsát” különös érdeklődéssel és tisztelettel vették körül. Írással töltötte az idejét, kalandjait, addigi életét vetette papírra. Így készült el Cehil Sutun¹, amelyet a királynak dedikált, s amelyben a magyarokról is sok szót ejt. A mű 1678-ban jelent meg, a bécsi egyetemi Voigt nyomda gondozásában, latin, perzsa, arab és gót betűkkel, Lipót születésnapjára.

Abedik kedves bizalmasa lett a királynak, és a belső köröknek, s élvezte bizalmukat. Sokat utazott Róma és Bécs között, de ellátogatott más európai nagyvárosokba is, ahol tovább terjesztette a Szent Liga elveit és ügyét. 1680-ban azonban már nem mentek olyan jól az ügyek, s egyre kevesebb pénzt folyósított az udvar is a tárgyalásokra, Abedik nem egyszer erélyes sürgetések után kaphatta csak meg járandóságát. Szaporodtak az ellenségek is, akik ahol lehetett, borsot törtek az „örmény-perzsa” orra alá, és igyekeztek őt kiszorítani az udvarból.

Abedik magyar grófsága

A Bécsben élő főméltóságok, akiknek, mint például a Batthyány-rokon Strattmann kancellárnak, számos magyarországi vonatkozásuk volt, egyre jobban ráirányították Abedik Péter figyelmét Magyarországra. A grófi diplomát abban az időben kapta meg, amikor Buda még török kézen volt.

Abedik sokat tett az ország felszabadításáért, és részese lehetett annak az örömmámornak, amikor Szobienszki János 26 ezer embere és Lotharingiai Károly ötvenezer harcosa felvette a harcot a 250 ezres török sereggel. I Cehil Sutun – Negyven oszlop csarnoka (1678, Viennae) A könyv a perzsa sahol.

Európa minden részéből érkeztek a segítségük, a pápa két alkalommal kis kérte a saht, támadja meg a szultánt, sőt, Etiópia császárához, és Arábiába is követeket menesztett hasonló kéréssel. Ennek az izgatott szervezkedésnek részese volt Abedik, akinek diplomáciai szolgálatai hatásosak voltak.

Magyarországi megtelepedése sem volt kevésbé kalandos, mint egész addigi élete. Előbb Zayugróczon szeretett volna birtokot szerezni, utóbb azonban a Heves megyei Gyöngyöspatát kapta meg. A birtokszerzés körülményeinél nem elhanyagolható az a tény, hogy nem „céhbeli” vidéki magyar földesúrról volt szó, aki könnyedén megtudhatta volna, melyik birtok és mikor szabadul fel, s válik adományozhatóvá. De számos jól értesült fiskális akadt, akik megfelelő honorárium ellenében szálították az információkat. Így esett a választás előbb a vadregényes magyar Felvidékre, Zayugróczra. A Zayaknak, ennek az ősi, magyar protestáns mágnás családnak fehérfalu, „castellumnak” nevezett sziklavárában óhajtott Abedik a lábát megvetni. Azonban a helyzet másképpen alakult. Zay András befolyásos atyafisága valahogy kijárta, hogy bennmaradhattak Ugróczban, Abedik tehát elesett a lehetőségtől. Más birtok után kellett néznie. Választása most már a töröktől való visszafoglalás határmezsgyéjére eső országrészekre esett. Felhívták a figyelmét a később egységessé fejlődött heves megyei pathai uradalomra. Patha – a régi összeírások és földrajzi munkák nevezték így Gyöngyöspatát – a gyöngyösi járásban, a Mátra hegység lábánál terült el. Festői hely volt ez is, a Havas, a Várhegy és a Kecskető alatt elterülő virágos völgyben, az Ár és a Nagypatak mellett. Az adománylevelet a linzi várban, 1684. január 14-én írta alá Lipót, s látta el pecsétjével.

Az oklevélben külön utalás történt arra vonatkozóan is, hogy Abedik ezután használhatta a „pathai” előnevet. Abedik tehát magyar földesúr lett.

Mégsem található számottevő utalás Abediknek gyöngyöspatai korszakáról, ennek oka alighanem az, hogy a térségben rajta kívül még számos birtok akadt: így például báró Haller Sámuel, aki 17, a Bossányi család, a Huszárok, Sótérek, Repeczkyek, akik öt-öt és Vay Ádám, aki két telket birtokolt Pathán, ahol ezeken kívül még a lelkesnek is jutott számottevő ingatlan.

A grófi diploma szerint Abedik Péter címere így festett: egyszer vágott, kétszer hasított pajzs, az első kék mezőben arany nap, a második vörös mezőben húsvéti bárány, a harmadik kék mezőben ezüst hold, a negyedik arany mezőben koronás, három bikafő, az ötödik vörös mezőben halmon nyugvó katonai pajzs, a hatodik arany mezőben három méh. Az ezüst szív-pajzsban kétféjű sas. Pajzstartók: két koronás, arany oroszlán, a pajzs fölött perzsa turbánt viselő férfifő.

Ez a keletiesen pompás címer híven tükrözte tulajdonosa egész, mozgalmas életét és működését. Kidomborodott belőle egész egyénisége, származása, hiszen a címerek „beszélnek”, csak olvasni kell tudni belőlük.

Az első benyomás kétségtelenül a szembeötölő perzsa jelleg, amelyet a pajzs fölötti, szakállas perzsa alak, az aranysugaras nap, és hold domborítottak ki. A címeralakok Abedik régi, keresztény nemesi családjának emblémái voltak, amint azt az adománylevél külön hangsúlyozott is. A király a régi címert bővítette ki és erősítette meg csupán. A bécsi Heroldamt címerfestője valószínűleg Abedik kifejezett kérésére az adományozott keleti származását kívánta kihangsúlyozni azokkal a bővítő mo-

tívumokkal, amelyekkel a címer megnagyobbodott. A keleti származásra vallott a bikafő is, amely a régi balkáni fejedelmek címereiben is gyakorta szerepel. Bikafővel találkozhatunk némely magyar család – például a Balassa, Palásthy, Barna – címerekben is.

A legérdekesebb azonban kétségtelenül a Habsburgok kétféjű sasával díszített ezüst szív-pajzs, amely azt hangsúlyozta, milyen megbecsülésben állt a címer tulajdonosa a császárral. A jogot, hogy e szimbólumot használhassák, ugyanis külön császári adomány biztosította.

Abedik eltűnése

Pathai gróf Abedik Péter haláláról semmit sem tudunk. Szinte hihetetlen, hogy ennek a magasra emelkedett, Európa-szerre ismert diplomatának és magyar mágnásnak elmúlásáról semmiféle feljegyzés nem maradt fenn. Abedik Péter utolsó követjárása, azaz 1684-ben szinte teljesen eltűnt, – legalábbis a korabeli följegyzésekből. Mint ahogyan arra nézvést sem maradtak fenn okiratok, hogy megnősült-e vagy sem, voltak-e leszármazottai, vagy sem. Tény azonban, hogy a XVIII. századi iratokban az Abedik név már nem szerepel. Adat tehát családalapításról nincs, az esetleges utódoknak felderítése lehetetlen, és a történelem folyamán eddig még soha senki sem jelentkezett azzal, hogy ő maga, vagy a családja Abedik leszármazott volt.

Abedik Pétert méltatlanul felejtették el, mint diplomatát, főurat, és méltatlanul, mint gondolkodó, író embert. Fő műve – a *Cehil Sutun* – mellett számos más munkán is dolgozott, így például könyvet írt A hit növekedéséről címen, amely egyházpolitikával foglalkozott. Diplomáciai jelentései, útirajzai is érthető és eleven szellemű embert tükröztek.